

ZPRÁVA ZE SEMINÁŘE

Budoucnost knihovnických profesí v ČR

22.4.2015

Marta Zizienová

Místo konání: Národní technická knihovna

Seminář probíhal dle programu, neproběhla přednáška Z. Houškové. Některé prezentace budou k dispozici na webu SKIPu. Z pohledu UKN je zajímavé:

1. Úvod - přivítání účastníků, zahájení konference, organizační informace, stručné úvodní slovo k problematice a moderování konference - Zlata Houšková, SKIP. Cílem konference je upozornit veřejnou sféru na zádrhel týkající se důchodové reformy, a tozvyšující se věk odchodu do důchodu. Tento problém budou muset řešit zaměstnanci i zaměstnavatelé. Proběhlo 20 rozhovorů s lidry oboru a výsledky budou prezentovány (pravděpodobně na webu SKIPu). Proběhla také konference se zřizovateli – někteří zřizovatelé nevědí, co chtějí, někteří vědí, co chtějí, ale knihovníci to nechtějí slyšet. Čelní představitelé knihoven nevidí hlavní problém stárnoucích zaměstnanců ve fyzických schopnostech či nemocnosti, ale hlavní obava je obava z toho, že stárnoucí zaměstnanci nebudou zvládat požadované kompetence, a to zejména IT, jazyko vé. Je zpracována na základě všech zjištění určitá strategie.

2. Prognóza zaměstnanosti pro obor knihovnictví - Ing. Martin Bakule, Národní vzdělávací fond. Vznikla studie/prognóza v NVF, která měla ukázat trendy v knihovnictví, identifikovat jejich příčiny a promítnout vývoj do r. 2033. Ale není to věštění budoucnosti. Jako vstupní údaje využili všechny dostupné zdroje, hodně využívali expertních odhadů. Vytvořili popis dvou krajních scénářů – optimistického a pesimistického, výsledkem je optimistická a pesimistická varianta odhadu počtu úvazků klíčových profesí. Připravili střednědobý odhad vývoje věkové a kvalifikační struktury a popis dlouhodobého vývoje. Cca 85% tvoří odborní pracovníci (se SŠ či VŠ vzděláním). OS – sníží se služby spojené s tištěnými dokumenty, vzrostou digitální služby, vzroste důraz na studium a vzdělávací aktivity (přívětivé místo), mírně vzrostou volnočasové a sociálně integrační aktivity, kulturní akce a pronájmy prostor zůstanou stejné, zachová se trend financování z veřejných rozpočtů (růst nad hranicí inflace), zaměstnanost mírně klesne, změny přilákají mladší pracovníky, bude vyšší podíl VŠ vzdělaných, vzroste poptávka po digi kompetencích a kompetencích pro aktivity; nyní 4618 úvazků, v r. 2033 4370 úvazků. Pesimistická varianta – dojde k útlumu služeb spojených s tištěnými dokumenty, mírně vzrostou digi a online služby, prostor a akce zůstanou na stejné úrovni, celkový objem financí se absolutně sníží, sníží se objem zaměstnanců a mezd, prohloubí se mzdový diferenciál; zaměstnanost klesne o ¼; atraktivita práce v oboru nevzroste, nedojde ke generační obměně, nezmění se struktura vzdělanosti; počet úvazků 3501.

Prognóza pro vybrané klíčové profese: Referenční knihovník – vzroste objem prací, vzroste poptávka po této profesi, profese bude nepostradatelná (PS – vše se zredukuje, poptávka výrazně poklesne). Knihovník katalogizátor – nárůst hlavní činnosti (analýza dokumentů), redukce jmenné a věcné katalogizace, poptávka se mírně zredukuje (PS -

poptávka mírně poklesne).

Nové profese – IT pracovník pro digitalizaci, správce digitální knihovny, designér online služeb, pedagog volného času, lektor, specialista na vzdělávání pracovníků knihoven, pracovníci v PR a marketingu.

Průměrný věk nyní je mezi 49 let (je o 9 let vyšší než průměr ČR), věková struktura se zhoršuje, cca 50% je ve věku 50+. SŠ a VŠ produkují malý počet studentů vůči počtu odchodu do důchodu, pracuje v něm jen 11% absolventů (odcházejí do jiných odvětví). Každopádně v obou scénářích bude pracovní síla stárnout. Aktuálně cca 60% tvoří SŠ, cca 30% VŠ či vyšší odborné vzdělání. Podíl VŠ roste mnohem rychleji než ve zbytku republiky. Odvětví je kvalifikačně náročnější a náročnost se zvyšuje rychleji než u průměru ČR. U většiny VŠ má vzdělání v knihovnickém oboru a jejich podíl roste.

Scénář závisí na schopnosti vyrovnat se s novými technologiemi, uspět v novém modelu zpřístupňování autorských děl, rozvinout nové služby, přilákat zájem uživatelů a získat finance, získat, rozvíjet a udržet vhodné lidské zdroje. Pokud nebudeme schopni získat vhodné lidi na nově požadované pozice, dojde k pesimistickému scénáři. Je nutné, aby více mladých lidí směřovalo do knihovnictví. Odhaduje, že s tištěnými dokumenty se nebude tolik pracovat a digi služby nebudou vyžadovat tolik pozic.

3. Knihovníci dneška pro knihovny zítřka - PhDr. Vít Richter, ředitel Knihovnického institutu NK ČR, předseda Ústřední knihovnické rady. Nemáme koncepci celoživotního vzdělávání, ale asi ji v dohledné době mít budeme. Nejdiskutovanějšími tématy jsou vzdělávání knihovníků, PR aktivity a digitální svět. V oblasti veřejných knihoven je 69% SŠ vzdělaných, ve specializovaných 55%. U VŠ je to 29/48%. Ti nemají kvalifikaci na vzdělávání (knihovna by měla být také vzdělávací centrum). Roste podíl neknižovnických profesí v knihovnách. Věková struktura stále stárne. Cca 88% jsou ženy. Klíčové jsou školy, vedení knihovny, samotní pracovníci (motivace, schopnost se učit a vzdělávat), systém odměňování, mzdový fond, nabídka celoživotního vzdělávání. 88% věkového složení a vzdělávání aj. ovlivňují vedoucí pracovníci. Rozhodující je role vedoucích pracovníků. Současná nabídka vzdělání – nemáme na něj čas, v místě je nabídka nedostatečná, nabídka je finančně náročná, nabídka není systematická. 59% vedoucích nařídí zaměstnanci další studium, pokud jeho pozice vyžaduje vyšší stupeň vzdělávání. Jen 35% přijme jiného zaměstnance, pokud si kvalifikaci nedoplní. Čím větší a čím specializovanější knihovna, tím větší procento katalogizátorů. Ve VŠK je stejné procento katalogizátorů a knihovníků ve službách. (Dobrý slide – co mají knihovny umět a znát. Dobrý slide – názory vedoucích a pracovníků (velmi je trápí personální obsazení a vzdělávání, viz článek z ITLib).) Každopádně rozhodujícími hybateli jsou vedoucí, ředitelé knihoven. Navrhují vytvořit systematizovanou strukturu pracovníků pro jednotlivé typy knihoven.

4. Knihovnictví na FF UK v Praze: vydržíme? - PhDr. Barbora Drobíková, PhD., ředitelka Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze. Nejde uvést vývoj oboru na třicet let dopředu. ÚISK musí být vědeckým ústavem, podporovat vědecký dorost, docentury aj. Informační věda se v současnosti původnímu knihovnictví spíše vzdaluje nebo možná příliš „přesahuje“. ÚISK připravuje knihovníky do VŠ a vědeckých knihoven a informační specialisty. Otázkou je, jestli všichni knihovníci potřebují stejné kompetence. Plánují orientaci na kreativitu, design služeb, inovace, chybí bakalářský dvouobor (literatura, filologie, historie, psychologie aj.), plánují posílení lektorských/pedagogických

dovedností a zavedení učitelského oboru. V trendech IFLA silně zaznívá oblast informační gramotnosti. Opakuje se pedagogická kompetence, oblast informační gramotnosti, organizační schopnosti, práce s různými skupinami obyvatelstva. Akvizice bude stále silný proces, katalogizace se oslabí, budování fondu se zaměří na digitální prostředí. Důraz bude kladen na unikátní fondy. Nejsilnějším procesem zůstanou služby. CŽV programy na VŠ je nutné platit.

5. Vzděláváme knihovníky pro práci a život v 21. století? - PhDr. Petr Škyřík, PhD., vedoucí Kabinetu informačních studií a knihovnictví a proděkan FF MU v Brně.

Zájem o studium oboru klesá cca o 10-15% ročně. Setřelo se to, že co člověk vystuduje, to dělá. Považuje za dobré, že cca 50% knihovníků je z jiných oborů. Existuje velmi mnoho předsudků a stereotypů spojených s povoláním (knihomol, bibliofil, technofobní staromilec, nekvalifikovaný podavač knih, vševědoucí polyhistor, neplacený obětavý idealista, odkladiště jedinců, prototyp nudného zaměstnání aj.). Kompetence pro 21. století – kritické myšlení a schopnost řešit problémy, spolupráce, svižnost a adaptabilita, iniciativa a podnikavost, efektivní mluvená a psaná komunikace, schopnost nalézat a analyzovat informace, zvědavost a představitost – toto by mělo deklarovat výběrové řízení pro pracovní pozici. Je nutné pakovat, že knihovna je potřeba, uživatelé nás chtějí, obor je prestižní atd. Souhlasí s tím, že role managementu knihovny je klíčová. Zaměstnanci nechtějí být jen kolečko v soukolí. (Důležitý slide – 12 otázek, na které se má vedení ptát.)

6. Knihovny se nikdo nezeptá - RNDr. Tomáš Řehák, ředitel Městské knihovny Praha.

Otázkou je budoucnost profesí v ČR, budoucnost knihovnických profesí jinde (vyplatí se dívat na sever), budoucnost knihoven. Dánská zpráva „The Public Libraries in the Knowledge Society“ - otevřené knihovny, inspirace a učení se aj. Nejdůležitější kompetencí bude schopnost učit se a přizpůsobovat se, vztahové kompetence, schopnost diskutovat, marketing, vyučování a vzdělávání, pravidelně aktualizované kompetence v IT. Zpráva HP Vize 2010 – Připravíme vás na budoucnost – je v něm mnoho důležitých myšlenek a seznam klíčových kompetencí – tvořivost, týmová práce, schopnost učit se, interdisciplinarita, znalost oboru zákazníka, rovnováha mezi sebevědomím a pokorou aj. Představa - knihovna je tady od toho, aby půjčovala (každopádně výpůjčky budou dál klesat, knihovník pro půjčování a vracení třeba vůbec nebude neb toto bude samoobslužné); technologie, která extrémně ovlivní obor, je RFID a pak se nevyplatí člověk pro půjčování/vracení; i MK Praha je aktuálně v bodě, kdy je v rovnováze cena za samoobslužné nebo obslužné půjčování. Představa – knihovna je od toho, aby poskytovala informace; očitáme se v konkurenčním prostředí; jakoukoliv informaci si zvládne uživatel najít rychleji a sám; služba má smysl, pokud dotaz nejde vygooglit (např. vyřídí odpověď od odborníka z oboru); svět se změnil a informací je všude nadbytek a nedostává se pozornosti; informace skrz knihovny nejsou potřeba. Představa – knihovna jako místo vzdělávání, neformální setkávání; pomáháme porozumět světu a sobě, těžiště se přesouvá od odpovědí na formulaci otázek aj.; internet Vám odpoví na jakýkoliv dotaz, ale slzy Vám neotře; základní konkurenční výhodou se může stát potřeba lidské komunikace, pomáhat žít dobrý život. Knihovna by měla být obývací město. Co se týká knihovníků, nejdůležitější je a bude osobní přístup. Dobré se ptát knihovníků – kde ty vidíš svou úlohu?

7. Péče o zaměstnance knihoven z pohledu důchodové reformy a připravenost lidí, organizací a odborů na prodlužující se aktivní věk - Dana Menšíková, předsedkyně Odborového svazu pracovníků knihoven.

U zaměstnanců zaznívají obavy ze syndromu vyhoření, z psychické únavy, nedostatku entusiasmů. Nezaznívala obava z úbytku

fyzických sil. Zaměstnanci jsou připraveni se vzdělávat, ale ne vždy to lze. Zazněla obava z toho, že nejsou místa pro absolventy, protože místa nevolňují důchodoví zaměstnanci. Celospolečensky a někdy uměle se vyvolává mezigenerační konflikt. Ve společnosti převládá kult krásy a mládí. Zaměstnanci jsou v knihovnách spokojeni, podmínky nejsou bédné ani škodlivé. Zaměstnancům chybí péče o člověka (poskytuje psycholog), umění se sebezhodnotit. Mezigenerační spory v knihovnách jsou ojedinělé a jen tam, kde selhává vedení. Personál musí být ochotný a kompetentní, vedení musí být také ochotné a kompetentní; musí existovat určitá symbióza. Jen pokud toto bude fungovat, budou zřizovatelé ochotní poskytovat finance. Zaměstnanci očekávají, že pokud se budou vzdělávat, budou mít existenční jistotu. Měli bychom všichni zapracovat na prestiži povolání knihovníka.

8. Od správce k tvůrci - německý pohled na proměnu profese „knihovníka“ - Ute Hachmann, ředitelka Městské knihovny Brilon, SRN. Má 7 tezí, které se týkají našeho povolání. Nyní jsme v knihovně vystaveni velké konkurenci, a proto hledáme nové oblasti uplatnění. Teze - ze schraňovatele se stávám tvůrcem. Dříve jsem měla pevný rozpočet, ale nyní záleží na mně, jak budu šikovná; mou práci určuje fundraising – získávání peněz od jiných institucí. Knihovna dostává peníze pouze na provoz, platy zaměstnanců a nákup nových jednotek, na externí projekty musí najít cizí zdroje, uzavírá sponzorské smlouvy, radí se s daňovými projekty. Teze – přechod od správce k fundraisingu. Teze – od výrobce plakátů k práci PR na mnohých kanálech. Je nutné znát profil své knihovny a svou cílovou skupinu, vymýšlet si musím akce s charakterem zábavy, hovořím o orientaci na zákazníka. Teze – od vypůjčovatele směrem k baviči. Teze – cesta od katalogizátora k odborníkovi na IT. Teze – od knihovníka směrem k pedagogovi. Teze – od pěstování jednotlivých kontaktů směrem k sítím. Knihovník příští doby musí mít čtyři kompetence – schopnosti v oblasti médií, komunikační kompetence, sociální kompetence, technické kompetence. Větší a větší význam má vyhodnocování zdrojů. Nezbytné jsou znalosti v marketingu. Důležité jsou znalosti v oblasti psychologie a pedagogiky. Nezbytná je radost z práce s IT. Budoucí knihovník – extrovert, zvědavý a člověk, který rád experimentuje. Středobodem zájmu nebudou média, ale lidé. Město má 25000 obyvatel, knihovna má 4000 čtenářů, 7 zaměstnanců (4 přepočtené úvazky).

Zpracovala: Marta Zizienová